

*Мищенко Ілона Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського та митного права
Національного університету "Одеська юридична академія"*

НОВЕЛИ ІНСТИТУТУ МИТНОГО РЕЖИМУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття присвячена загальній характеристиці інституту митних режимів в Україні з позиції нової редакції Митного кодексу України. Звертається увага на новації, запроваджені цією редакцією, робиться їх оцінка, висвітлюються позитивні та негативні аспекти таких нововведень з точки зору їх доцільності та впливу на ефективність реалізації митної справи в Україні.

Ключові слова: митний режим, митна справа, Митний кодекс України.

Інститут митного режиму є одним з ключових у митному праві України, оскільки кожен суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, переміщуючи товар через митний кордон, зобов'язаний декларувати свій товар, обираючи при цьому найбільш сприятливий йому режим залежно від мети такого переміщення. Правильний вибір митного режиму – запорука ефективного здійснення зовнішньоекономічної операції. 13 березня 2012 року Верховною Радою України було прийнято Закон України "Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України" (реєстраційний номер 8130-д від 12 травня 2011 року), яким фактично затверджена нова редакція головного нормативно-правового акта з питань митної справи України.

Новий Митний кодекс України втілює сучасний погляд законодавця на порядок правового регулювання відносин

у сфері митної справи, у тому числі й при застосуванні митних режимів. У цьому зв'язку вважаємо, що дослідження таких нововведень у інститут митних режимів є вчасним та актуальним.

Різноманітні аспекти митних режимів вивчалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких Є. В. Додін, О. М. Козирін, О. О. Крестьянінов, В. В. Прокопенко, О. О. Тютюник та інші. Однак з оновленням митного законодавства актуальність та затребуваність досліджень цієї тематики лише загострилася, зокрема й через відсутність наукових розробок, які б ґрунтувалися на положеннях нового Митного кодексу України.

Легальне визначення поняття митного режиму міститься у ст. 4 нового Митного кодексу України "Визначення основних термінів і понять", п. 25 якої встановлює, що це комплекс взаємопов'язаних правових норм, які відповідно до заявленої мети переміщення

товарів через митний кордон визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення. Митна процедура за новою редакцією Митного кодексу України являє собою зумовлену метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання. У свою чергу митні формальності є сукупністю дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами з метою дотримання вимог митного законодавства [1].

Хоча зазначене вище визначення поняття митного режиму закріплено законодавчо, воно не позбавлене вад, на які слід звернути увагу. Так, легальне визначення поняття митного режиму охоплює лише товари, які переміщуються через митний кордон України. З цього можна зробити висновок, що на транспортні засоби, зокрема комерційного призначення, митний режим за наведеним визначенням не поширюється.

Яким чином має відбуватися переміщення через митний кордон України транспортних засобів комерційного призначення, тобто тих, які використовуються в міжнародних перевезеннях для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів, можна дізнатися лише після ознайомлення з усіма митними режимами, передбаченими Митним кодексом України. Проаналізувавши особливості кожного митного режиму, можна зробити однозначний висновок, що принаймні п'ять режимів застосовуються не тільки до товарів, але й до тран-

спортних засобів комерційного призначення. Так, згідно зі статтею 90 Митного кодексу України транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та (або)транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома митними органами України або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Стаття 103 Митного кодексу України визначає тимчасове ввезення як митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.

Відповідно до статті 113 Митного кодексу України тимчасове вивезення – це митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.

Частина 8 статті 79 Митного кодексу України встановлює, що замість митної декларації для декларування у митний режим реімпорту упаковок, контейнерів, піддонів та транспортних засобів комерційного призначення використовуються документи, що підтверджують попереднє вивезення зазначених товарів за межі митної території України. Аналогічне правило, але для реекспорту, визначено ч. 9 ст. 87 Митного кодексу України [1].

Крім того, стаття 73 Митного кодексу України "Регулювання питань, пов'язаних із митним режимом" України закріплює, що умови перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення у відповідному митному режимі, обмеження щодо їх використання, застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначаються цим Кодексом, іншими законодавчими актами України з питань державної митної справи та у сфері зовнішньоекономічної діяльності. На жаль, до назви цієї статті також є певні претензії. Запропоноване у Митному кодексі України формулювання аж ніяк не можна назвати бездоганим, адже правом регулюються не питання, а суспільні відносини. На жаль, і третя редакція Митного кодексу України не позбавлена таких прикрих помилок.

Отже, повертаючись до визначення поняття "митний режим", вважаємо за доцільне відобразити у ньому можливість його застосування не тільки до товарів, а й до транспортних засобів комерційного користування. Крім того, з аналізу цього визначення випливає, що правові норми, які складають мит-

ний режим, з поміж іншого, "визначають правовий статус товарів". У теорії права можна знайти різні визначення поняття "правовий статус". Наведемо лише деякі з них для наочної демонстрації хибності формулювань у дефініції "митний режим". Так, О. Ф. Скакун вважає, що правовий статус – це обумовлена законом система взаємопов'язаних прав, законних інтересів й обов'язків суб'єкта [2]. На думку С. В. Ківалова, правовий статус – це правовий стан, який характеризується комплексом прав та обов'язків. Деталізуючи це визначення, вчений виділяє наступні елементи правового статусу: правосуб'єктність та певне коло основних прав й обов'язків [3]. Навіть двох наведених визначень достатньо для того, щоб зрозуміти, що правовий статус притаманний лише суб'єктам права, а не об'єктам матеріального світу, якими, власне, і є товари у розумінні Митного кодексу України. Це можуть бути фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи, посадові особи, органи державної влади тощо. У жодному разі товари не можуть бути наділені правами чи обов'язками (правосуб'єктністю), відтак не можуть мати правового статусу.

Одразу ж впадає в око, навіть при побіжному ознайомленні з новим Митним кодексом України, збільшення кількості митних режимів порівняно з попередньою його реакцією, до чотирнадцяти за рахунок цілком логічного виділення тимчасового ввезення та тимчасового вивезення у два окремих митних режими. Це пов'язано з необхідністю адаптації вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів, зокрема у зв'язку з приєднанням Украї-

ни до Конвенції про тимчасове ввезення, яка містить уніфіковані положення тільки щодо тимчасового ввезення і на яку, до речі, Митний кодекс України дає прямі посилання. Тимчасове ж вивезення товарів і транспортних засобів комерційного призначення, не підпадаючи під сферу дії цієї Конвенції, здійснюється за іншими правилами, відтак має оформлюватися у митному відношенні у відповідний митний режим.

Серед новел інституту митного режиму, запроваджених новим Митним кодексом України, слід виділити введення у митно-правовий обіг такого поняття, як митний статус товарів. Скоріше за все, саме він, замість правового статусу, мав би визначатися відповідним митним режимом. Як свідчить стаття 72 Митного кодексу України, за митним статусом товари поділяються на українські та іноземні [1]. Практичне значення визначення митного статусу товарів проявляється передусім при вирішенні питання про можливість поміщення товарів під окремі митні режими, які вимагають наявності певного (українського або іноземного) статусу. Так, приміром, згідно зі статтею 86 Митного кодексу України митний режим реекспорту може бути застосований до товарів, які при ввезенні на митну територію України мали статус іноземних. Митний кодекс України визначає, яким чином застосування кожного митного режиму впливає на митний статус поміщених під нього товарів. Наприклад, іноземні товари, поміщені у митний режим переробки на митній території, зберігають статус іноземних товарів. Продукти переробки, залишки (відходи), виготовлені (одержані) в процесі здійснення опе-

рацій з переробки іноземних товарів, мають статус іноземних товарів та вважаються такими, що поміщені у митний режим переробки на митній території. Українські товари, що використовувалися в процесі переробки іноземних товарів на митній території України, отримують статус іноземних товарів у момент вивезення продуктів переробки за межі митної території України (ст. 159 Митного кодексу України).

Не можна не помітити появу логіки та системності викладення правових норм, присвячених регулюванню відносин, які пов'язані із застосуванням кожного митного режиму, порівняно з попередньою редакцією Митного кодексу України. Остання не втілювала єдиного підходу до регламентації всіх митних режимів, а була присвячена різним аспектам того чи іншого митного режиму. Нова ж редакція тепер обов'язково містить:

- 1) визначення митного режиму;
- 2) умови поміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення у конкретний митний режим, тобто визначає ті обставини, за яких можливо застосувати даний митний режим;
- 3) окремі положення, обумовлені специфікою кожного митного режиму (зазвичай вони стосуються особливостей здійснення митних формальностей, певних обмежень конкретного митного режиму, гарантій, строків тощо);
- 4) визначення митного статусу товарів, поміщених у той чи інший митний режим;
- 5) порядок завершення митних режимів, які є триваючими, тобто, під якими товари чи транспортні засоби комерційного призначення перебувають протягом визначеного строку.

Не заглиблюючись у особливості кожного митного режиму, зазначимо, що суттєвих змін зазнали чи не всі вони. Так, тимчасове ввезення та тимчасове вивезення, які крім того, що тепер є окремими митними режимами, передбачають однобічне переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України у відповідному напрямку. Їх повернення має оформлюватися як інший митний режим, зокрема, реекспорт та реімпорт відповідно. Крім того, значно розширена сфера застосування режимів реімпорту та реекспорту, скорочено і закріплено на рівні Митного кодексу України перелік товарів, які не підлягають поміщенню у режим митного складу. Кодексом закріплено також строки транзиту залежно від виду транспорту.

Це далеко не всі новації, запроваджені новою редакцією Митного кодексу України відносно митних режимів. Оновлений кодекс втілює у собі кардинально новий підхід до регулювання відносин у галузі митної справи

України, в тому числі й пов'язаних із реалізацією митних режимів. Запроваджені зміни дадуть про себе знати трохи згодом, з упровадженням їх у життя на практиці. Суто теоретично можна констатувати, що реформування цього інституту митного права є кроком уперед на шляху до лібералізації митної справи, навіть незважаючи на певні правові проблеми. Відтак будемо сподіватися лише на позитивний вплив цих трансформаційних процесів на стан економічного розвитку, імідж української митної системи та держави в цілому на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України : проект Закону України від 13 березня 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=41957.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник] / пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
3. Адміністративне право України : [підручник] / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Юридична література, 2003. – 896 с.

Мищенко И. В. Новеллы института таможенного режима в контексте реформирования таможенного законодательства.

Статья посвящена общей характеристике института таможенных режимов в Украине с позиции новой редакции Таможенного кодекса Украины. Обращается внимание на новации этой редакции, дается их оценка, освещаются положительные и отрицательные стороны таких нововведений с точки зрения их целесообразности и влияния на эффективность таможенного дела Украины.

Ключевые слова: таможенный режим, таможенное дело, Таможенный кодекс Украины.

Mishchenko I. Novels of the Institute of Customs Regime in the Context of the Customs Legislation Reform.

Article is devoted to general characteristics of the institute of customs regimes in Ukraine from the perspective of the new revision of the Customs Code of Ukraine. Attention is paid to the innovations introduced by this revision. The estimation of these innovations is made. Their positive and negative sides are described by the author in terms of their feasibility and impact on the efficiency of customs affairs in Ukraine.

Key words: customs regime, customs affair, the Customs Code of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2012